

סדר נשים

לעורכות, לאורחות ולמארחות

לקראת פסח תשס"ח

"ניגון נשים" במדרשה באורנים

מועצה מקומית עמק המעינות

ברוכות הבאות לסדר – סדר נשים לנשים

ליל הסדר הוא יום ההולדת של עם ישראל ושנת הששים למדינה. הלילה הזה נצא לטיול אישי, נשי, עכשווי, פרטי ומשפחתי. ננסה להבין את היציאה מעבודות לחירות, משעבוד פנימי אל חופש ותקווה. "מן המיצר קראתי יה, ענני במרחב יה". אומר הפסוק. ובפירוש אנו מוצאים: מהמקום הצר שלי, אולי מהצרות, מהצרות, אולי מציר לא ברור, מצרה כלשהי, מצירי הלידה (מהציר של הגעפילטע...). אלוקים עונה לי רק כשאני במרחב. רק כמתכוונים לצאת מן המיצר, יכול להתרחש אופק חדש, מרחק עצום. אותו פרשן הנקרא על שם פירושו לתורה: "שפת אמת", חי לפני כ-150 שנה בעיירה גור שבפולין, ממשיך ואומר: "מן המיצר קראתי... הבורח בעת צרה הוא כאישה מעוברת, שכל מקום שבורחת, העיבור עמה. כן כל עצב שצריך להיות נולד... ואין צריך לסלק עצמו מזה. רק למצוא העזר והתולדות מתוך המיצר". לעולם נמצאת הרפואה בתוך המכה. חודש זה כולו התחדשות, "החודש הזה לכם ראש חודשים", אומרת התורה. יהי רצון מלפניך שתחדש עלינו את החודש הזה ואת השנה כולה לטובה ולברכה, שנוכל להתחדש ולהתרענן בכל תחומי חיינו. שנוכל להכניס חיות חדשה וחיוניות בכל עיסוק ועבודה, שתהיה בנו היכולת גם להשתנות ולשנות, לתקן ולהתקדם. הערב נסב כולנו כבנות חורין. נספר, נשיר, נצחק, נרקוד ונאהב. נשמע את הנשים שמסען האישי עזר להאיר את חוויית החירות שלנו.

תחיה תמרי (תשס"ח)

שְׁהוֹיֵנוּ וְקִיֵּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה...

שיר תודה מילים: עוזי חיטמן לחן: עממי יווני

תודה על כל מה שבראת
תודה על מה שלי נתת
על יום של אושר
תמימות ויושר
על יום עצוב שנעלם
תשואות אלפיים
וכפיים
שבזכותם אני קיים.

תודה על כל מה שבראת
תודה על מה שלי נתת
על צחוק של ילד
ושמי התכלת
על אדמה ובית חם
פינה לשבת
אישה אוהבת
שבזכותם אני קיים

תודה על כל מה שבראת
תודה על מה שלי נתת
על אור עיניים
חבר או שניים
על מה שיש לי בעולם
על שיר קולח
ולב סולח
שבזכותם אני קיים

הדלקת נרות (נציגה בכל שולחן)

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

בהתקדש עלינו חודש ניסן, חודש האביב, חודש הגאולה, שבניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל; בעת בה עוד **רוחץ** העמק בירוק, באדום, בורוד, בסגול, בכתום, עוד רגע קט ויצהיב; כאשר **כרי** הדשא הפראיים והמתורבתים עוד פרושים לפנינו במלוא הדרם והצהוב רק מתחיל לטפס בשדותינו; התכנסנו כאן הערב ליציאת מצרים סמלית משלנו, להצטיית ים סוף פרטית; כדי להיות **מגיידות** בה לבנינו ולבנותינו, וגם לעצמנו, על גאולתנו ועל פדות נפשנו. לקחנו הערב רגע של פסק זמן מניקיונות הבית, מן ה**רחצה** ומן הצחצוח החיצוני, והתפנינו אל עצמנו ואל הניקיון והמירוק הפנימיים, כדי להוציא מעצמנו, למעננו ולמען סביבתנו אורה ושמחה, שלווה וברכה, **מצה** ולא **מרורים**, שנאמר: "מצא אשה – מצא טוב". אנו **כורכות** הערב יחדיו את הזיכרון ההיסטורי היהודי עם מציאות חיינו שלנו, ועורכות **שולחן** שהתפריט בו הוא אנו עצמנו, שכנותינו ורעותינו. בתקווה שדברים ודוברות שהיו עד עתה חבויים ו**צפונים** מן העין, יזכו בליל הסדר שנערוך בעוד שבוע וקצת עם משפחותינו להתעלות ולהתברך, ולמצוא את מקומם גם ליד שולחן המשפחה.

נדליק עתה במשותף נר בכל שולחן. נר המסמל את בריאתו הראשונה של האל בעולם – האור, נר שסימל עוד בטרם בוא החשמל – שמחה, עונג, שלום בית ואחוה, נר המסמל את נשמתו של אדם ואת הצד הרוחני בכל אחת מאיתנו, "נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי", נר המזכיר לנו את ותיקי וותיקות משפחותינו שכבר אינם עמנו – "נר ה' נשמת אדם", וכן נר המסמל תקווה לעתיד וכפרה על חטאים. עם אכילתה של חוה מעץ הדעת 'כבה נרו של עולם', על פי המדרש. בכל שבת וחג חוזרות כל החוות כולן ומאירות את העולם, ומראות כי **נרצה** עוון חווה, וכי הן מביאות אל העולם אור, חום, שמחה, שלום ורעות.

שלומית רביצקי – טור-פז (תשס"ח)

כוס ראשונה

כוס ראשונה נרים לאמהות של ראשית ההתיישבות בעמק. לאמהות החלוצות בקיבוצים ובמושבים ששילבו עבודה מפרכת מחוץ לבית - בחקלאות, בבנייה, בתרבות ובביטחון, עם טיפוח בית חם לילדים. שגידלו ילדיהן בעמק בתנאים קשים מנשוא - בצריפים, באוהלים ובפחונים, ללא מזגנים ועם הרבה יתושים... ולמרות כל אלה יצרו בית חם ותומך לילדיהן ולבני זוגן.

ליתקה קרין (תשס"ח)

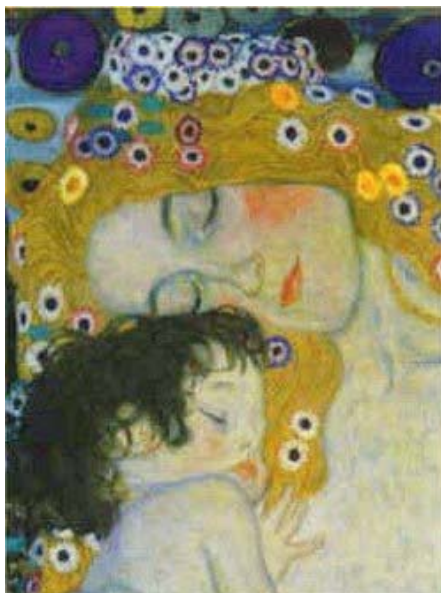
ברכת הגפן

ברוך אתה אדני אלוהינו מלך העולם בורא פרי הגפן. אמן. לחיים!

הנשים ביציאת מצרים

להיות מיילדת עבריה. לשאת את הצו "בְּיִלְדָּכֶן אֶת הָעֶבְרִיּוֹת וְרֵאִיתֶן עַל הָאֲבָנִים אִם בֵּן הוּא וְהִמַּתֶּן אֹתוֹ וְאִם בַּת הוּא וְחַיָּה" (שמות א טז). והסרוב לו - "וְתִירָאֵן הַמְיֻלְדֹת אֶת הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ פֶּאֶשֶׁר דָּבָר אֲלֵיהֶן מִלֶּךְ מִצְרַיִם וְתַחֲיֶינן אֶת הַיְלָדִים" (שם יז). לשמוע את קולות החיים שבפנים. לראות את הנולד. לשאת את הכאב. להיות חלק משושלת המחוייבת לחיים, להיפרע מצווים מגבילים ולפרוע את המחויבות האינסופית של נשים לנשים.

ליאור קולודני (סדר נשים אורנים תשס"ד)

ניגונים מילים: פניה ברגשטיין לחן: דוד זהבי

הנה אאזין שיר ערשי הרחוק,	שתלתם ניגונים בי אימי ואבי,
הביע פי אם אלי בת.	ניגונים מזמורים שכוחים.
הנה לי תזהרנה בדמע וצחוק,	גרעינים, גרעינים נשאם לבבי,
איכה וזמירות של שבת.	עתה הם עולים וצומחים.
כל הגה יתם וכל צליל יאלם,	עתה הם שולחים פארות בדמי,
בי קולכם הרחוק כי יהום.	שורשיהם בעורקי שלובים.
עיני אעצום והריני איתכם	ניגוניך אבי ושיריך אימי
מעל לחשכת התהום.	בדופקי נעורים ושבים.

כנגד שש נשים דיברה תורה...

הגדת הפסח מדברת כנגד ארבעה בנים – חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול. שמא דגמים שונים של בנים ובנות אמיתיים שכולנו גידלנו ומגדלות, ושמא ארבע דמויות שונות המתרוצצות כולן בתוך כל אחת מאיתנו. אנו רוצות להעלות על נס בערב זה שש נשים – כולן חכמות, כולן נבונות, כולן כבר מזמן לא תמימות, כולן יודעות לשאול שאלות ואף חיפשו כל חייהן את התשובות. שש נשים פורצות דרך, החיות כאן בעמק המעיינות, והביאו עמן בשורה גדולה לסביבתן ולרעותיהן. שש נשים כנגד ששה עשורים הנחגגים השנה למדינת ישראל, מדינה אשר בעצמה פרצה את הדרך לעצמאות ולתחייה, כנגד כל הסיכויים, וכנגד תקרת זכוכית שאין שנית לה. שש הנשים הללו יספרו לנו מעט על יציאת מצרים שלהן, ועל מסלולן לחירות, לעצמאות וליצירה.

שלומית רביצקי-טור-פז (תשס"ח)

עשור ראשון: חנה בן יצחק, חברת שדה אליהו, מייצגת התיישבות

וחלוציות. חנה הגיעה לארץ בשנת 1939 כנערה בת 16 ממשפחה איטלקית ציונית. ילדה בקיבוץ 8 ילדים ומלבד שנותיה בחינוך, עבדה מעל 30 שנה בכרם. לא בחלה בעבודה פיזית ועם השנים התמקצעה והגיעה להישגים רבים בענף זה, הישגים שהשפיעו על סביבתה. שכלה את בנה רפאל בעת שירותו הצבאי. מגדלת בשמחה בנים, נכדים ונינים בשדה אליהו.

שורו, הביטו וראו מלים ולחן: זלמן חן

את, מכוש, טוריה וקלשון,
התלכדו בסערה,
ונדליקה שוב את האדמה,
בשלהבת ירוקה.

שורו, הביטו וראו
מה גדול היום הזה, היום הזה.
אש יוקדת בחזה
והמחרשה שוב פולחת בשדה.

שיר העמק מלים: נתן אלתרמן לחן: דניאל סמבורסקי

מבית אלפא עד נהלל.

מה, מה לילה מליל?
דממה ביזרעאל.

אופל בהר הגלבוע,
סוס דוהר מצל אל צל.
קול זעקה עף גבוה,
משדות עמק יזרעאל.
מי ירה ומי זה שם נפל
בין בית אלפא ונהלל?

נומה עמק, ארץ תפארת
אנו לך משמרת.

ים הדגן מתנוועע,
שיר העדר מצלצל,
זוהי ארצי ושדותיה,
זהו עמק יזרעאל.
תבורך ארצי ותהולל

באה מנוחה ליגע
ומרגוע לעמל.
לילה חיזור משתרע
על שדות עמק יזרעאל.
טל מלמטה ולבנה מעל,
מבית אלפא עד נהלל.

מה, מה...

האביב הזה

משיירה של המשוררת **לאה שניר**, חברת בית השיטה, המרבה לכתוב על העמקים שלנו ונופם.

לקראת בקר נוגעת רכות בשולי שדות.
הלת צהב שקודה לסמן בחרציות
את רשתות הגשם המרחפות
סביב הד פרפור כנפי יונק הדבש
צובע מבטי בטורקיז הפכפך,
ומלחך טפות ארגמן.

אָנִי יוֹדַעַת אֵיךְ יְהִפֵּךְ אֲוִיר הַקִּיץ אֶת עוֹרוֹ לְאֵשׁ
וְאֵיךְ יָמוּת הַפֶּרַח בְּגִלְגוּל אַחֵר עַד קוּץ

אֲבָל עֲכָשׁוּ אֲנִי רוֹאָה אֵשׁה קוֹלַעַת שְׁעָרָה בְּמִשִּׁי
כָּאֵלוֹ הִיא רוֹשְׁמֶת קוֹ מִתְאָר קָשׁוּב
לְתַנּוּעָה הַעֲדִינָה בְּיִתְרָה שֶׁל
הַבְּלִתִּי מוֹחֵשׁ.

וְאִישׁ רוֹקֵם מִגַּע אֲצַבְעוֹ בְּפַעֲיֵמוֹת צְוֹאֲרָה
כְּמִתְבּוֹנֵן בְּפֶלֶא וְאוֹמֵר,
תִּרְאִי אֵיךְ הָאֲבִיב הַזֶּה נִכְמַר מֵאֲשֶׁר.
הַבֵּט אֵיךְ מִתְכַּנְּסִים הָעוֹלָמוֹת בְּטַל.

וְהַרְפוֹת הַזֹּאת הַמְּמַתִּינָה בְּחַמוּקִיָּה
וְהַצְּלִילוֹת הַבְּלִתִּי אֶפְשָׁרִית.

עֵשׂוֹר שָׁנִי: חֲבִיבָה יִצְחָק, תּוֹשֶׁבֶת הַמוֹשֵׁב רְחוֹב, מֵיִצְגַת אֶת הַחֻקְלָאוֹת

הַמִּתְקַדְמַת וְהַהִישְׁגִּית. חֲבִיבָה עֲלֵתָה לְאַרְץ מַכּוֹרְדִּיסְטָאן בְּשָׁנַת 1951. שָׁנָה לְאַחַר

נִישׁוּאִיָּה נִפְטָר בַּעֲלָה וְהוֹתִיר אוֹתָהּ אִם לִילָד. חֲבִיבָה הִיא הַדּוֹגְמָא לְחֲרִיצוֹת, לְנַחִישׁוֹת
וְלַעֲוֹצְמָה נְשִׁית. הַקִּיָּמָה בְּמוֹ יֵדִיהָ חֲמֻמוֹת תְּבִלִּינִים יִרוֹקִים מֵהַגְּדוּלוֹת בְּאַרְץ, וְרוּאָה, בִּיחַד עִם בְּנֵה, בְּרַכָּה
רַבָּה בַּעֲמָלָה.

נִיִּצְנִיִּם נִרְאוּ בְּאַרְץ מִלִּים: שִׁיר הַשִּׁירִים לְחֹן: נַחוּם הַיִּימָן

נִצְנִיִּם נִרְאוּ, נִרְאוּ בְּאַרְץ
עַת זְמִיר הַגִּיעַ, עַת זְמִיר,
כִּי הִנֵּה סִתְיוֹ עֵבֵר,
סִתְיוֹ חֲלָף הַלֶּךְ לוֹ,
הַגִּפְנִיִּים סִמְדָר נִתְּנוּ רִיחָם.

כלניות מלים: נתן אלתרמן לחן: משה וילנסקי

שנים עברו, שקיעה בהר יוקדת.

הנערה כבר סבתא, ידידי.

הנה כבר נכדתה לגן יורדת

ושוב כלניות פורחות בגיא.

וכשקוראת הנערה אליה:

"הביטי סבתא מה הבאתי לך,"

מצחוק ודמע זוהרות עיניה

והיא זוכרת שיר מזמור נשכח:

כן, הדורות באים חולפים בלי גמר

אך לכל דור יש כלנית זמר.

אשרי האיש אם בין סופות ורעם

פרחה הכלנית לו, לו רק פעם.

כלניות, כלניות... כלניות...

הערב בא, שקיעה בהר יוקדת

אני חולמת ורואות עיני:

הגיאה נערה קטנה יורדת

ובאש כלניות לוחט הגיא.

את הפרחים לצרור היא תלקט לה

ובשבילים המתכסים בטל

אל אמא היא נחפזת וקוראת לה:

הביטי מה הבאתי לך בסל!

כלניות, כלניות,

כלניות אדמדמות אדמוניות

כלניות, כלניות,

כלניות מטוללות חינניות.

שקיעות בהר תבערנה ותדעכנה

אבל כלניות תמיד תפרחנה

סופות לרוב תהמנה ותסערנה

אבל כלניות תמיד תבערנה

כוס שנייה

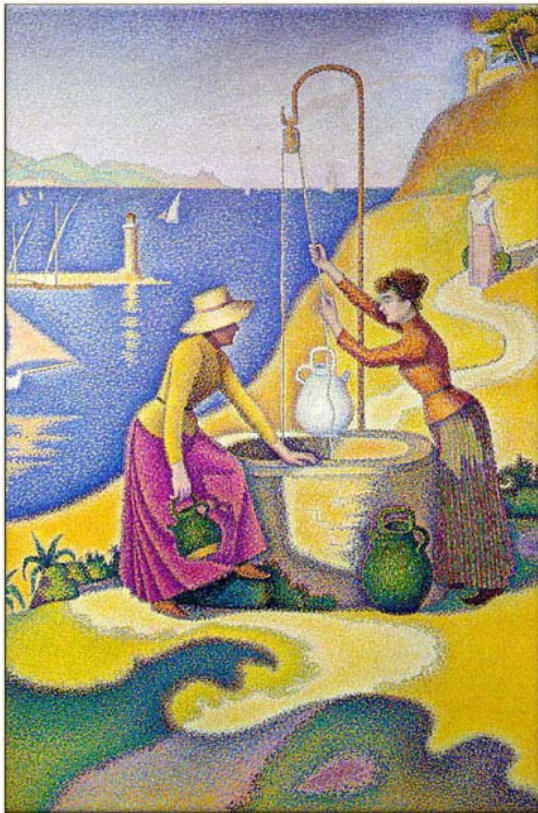

כוס שנייה נרים לנשות החינוך – למטפלות, לגננות ולמורות שהקדישו מזמנן וממרצן לעבודת החינוך בבתי הילדים, בגנים ובבתי הספר של ההתיישבות בעמק. נרים על נס את תרומתן הרבה לחינוך הדורות הבאים לערכים של אהבת האדם, המשפחה, היישוב והעמק, הסביבה והטבע, הארץ והעם. לחיים!

וּתְקוּ מְרִים הַנְּבִיאָה אֵלֹהִת אֶהְרָן אֶת הַחֵף בְּיָדָהּ, וְתִצָּאן כָּל הַנְּשִׂים אַחֲרֶיהָ בְּתַפְסִים וּבְמַזְלוֹת.

כוס של מרים

מרים הנביאה היא אחת הדמויות המרגשות בסיפור יציאת מצרים. מרים נותרת מאחורי הקלעים במשך רוב הזמן, חבויה מאחורי קני הסוף. אולם, כדרכה, היא משכילה להופיע ברגע הנכון, ותמיד בהקשר של מים: בצעירותה משגיחה מרים על תיבת משה ביאור ומשכנעת את בת פרעה לקחת את אמה יוכבד כמינקת. בשעת קריעת ים סוף סוחפת מרים את נשות ישראל לשיר במחול והודיה לה! אך רק עם פטירתה

של מרים, באמצע המסע במדבר, מתגלה לנו תרומתה העמוקה, הנזכרת בתלמוד: "כל ארבעים שנות הנדודים במדבר עמד לבני ישראל באר המים בזכות מרים. מתה מרים - בטלה הבאר, כמו שכתוב (במדבר כ א-ב): 'ותמת שם מרים... ולא היה מים לעדה'" (על פי תלמוד בבלי, תענית ט).

בארה של מרים סיפק מים לבני ישראל לאורך מסעם הארוך במדבר הצחיח. המדרש מספר גם שמי בארה של מרים היו בעלי סגולות רפואיות. בליל הסדר, לצד כוסו של אליהו הנביא המלאה בין, אנו ממלאות כוס של מרים במים, נזכרות במנהיגותה של מרים ומתפללות שבארה תוסיף ללוות אותנו ולהרוות אותנו במסענו גם השנה.

לורי לפקוביץ, חוקרת ספרות ומיגדר, ארה"ב

מילוי כוס מרים במים (נציגה בכל שולחן)

זו כוס מרים הנביאה.

יהי רצון שנזכה לשתות ממימי באר מרים לרפואה ולגאולה.

יהי רצון שנלמד ממרים לצאת בתופים ובמחולות אל מול הניסים של חיי היום יום ולשיר לה' בכל רגע.

מתוך ההגדה "בין אי סדר לסדר", מיכאל קגן.

עלי באר – ענו לה

וקולה עולה – כמעין המתגבר
עוד טיפה תהיינה לים, ענו לה עלי באר!
ועונות לה חברותיה בתוף ובמחולות
הואילי, מרים, בארי את התורה הזאת...

מחוללת מרים ותוף בידה
אשירה לה' כי גאה גאה
מחוללת מרים בראש חברותיה
ומים אדירים קוברים את עבדותה

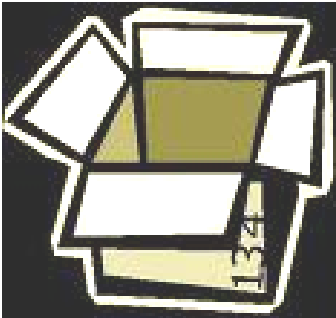
וכבר יצאו בנות ישראל מעבדות לחירות, עזבו את מצרים
והן מסבות אל שולחן הסדר, צמאות לתורה ולמים
וכוסה של מרים ניצבת על השולחן, מבריקה מצחצוח וניקיון
וקולה עוד מהדהד מסוף העולם ועד מי התהום.

התביאמו ותיטעמו בהר נחלתה, לפסח דורות ולעולם,
או שיצלול קולה כעופרת, וישב ה' עליו את מי הים?

שלומית רביצקי טור-פז (תשס"ח)

ותקח מרים הנביאה אחות אהרון את התוף בידה...

מי מאתנו אינה זוכרת את הבלגן שבמעבר דירה. למיין, לברור, לכבס, לסדר, לזרוק או להעביר לאחרים את
מה שמיותר, לארוז בארגזים מסומנים את מה שצריך, ואת מה שנזדקק לו באופן מיידי, לארוז בנפרד. בתוך

כל המהומה נארזים התופים כדי שאפשר יהיה לצאת במחולות. מאיפה
התקווה והאופטימיות? מאין נובע כוח הרצון הזה? מניין הידיעה שתהיינה
סיבות לשיר ולרקוד, שיהיה לכך פנאי? מאיפה זיק השמחה המשתמר לו בין
מכלול התפקידים שיש לה לאשה ביציאת מצרים? כמו שכולנו יודעות,
בהגדת הפסח נבצר מקומה, ואכן היא מאחורי הקלעים, טורחת ועושה את
הבלתי נראה. עבודתה של עקרת בית יודעים שהיא נעשית רק כשהיא לא
נעשית, אך תופים? מי היה מבחין בחסרונם?

האם אנחנו יכולות להעלות בדעתנו שגבר היה מארגן וארוז את הבית לקראת נדודים ואת התופים הוא
שם במקום נגיש ועוד זוכר היכן שם אותם? אני מתארת לעצמי שאת התופים צריך היה להחביא בין
הבגדים כדי שלא לשמוע הערות כמו "מי צריך את תופים, חבל לסחוב אותם, בכל מקום אפשר לעשות או
להשיג תופים חדשים..."", אבל מרים סוחבת וכל הנשים עימה – כאילו הסכימו ביניהן ללא מילים וללא
מינוי פורמלי, שהן ממונות על השמחה, הן תימצאנה או תמציאנה את ההזדמנות לצאת במחולות. ממונות
על השמחה!

אסתי נאמן (סדר נשים באורנים תשס"ז)

יציאה בתופים ובמחולות, עם לילך אליהו אדרי מחוללת בראש...

יציאת מצרים מלים ולחן: אתי אנקרי

ולפעמים נדמה לי
כשבא לי להרים ידיים
פרעה הוא הפרעה שלי
וצר לי ממצרים

ולפעמים נדמה לי
שאנחנו שם עדיין
הולכים בדרך אל ההר
מתחננים למים

שיפתחו לשניים
המיים המלוחים
ונעבור באמצע
כל אלה שהולכים

מגע החוף מרגיע
הים את פיו פוער
אולי נחזור מצרימה
הפחד לא זוכר

בנינו פירמידות
פתרנו חלומות
כלום לא היה שלנו
רק מלח ודמעות

וזה הכאב של יעקב
על יוסף הקטן
זרוע בתוכנו
שנאת אחים חינם

לצאת ביציאת מצרים
לבוא אל המדבר
אולי נמצא שם מים
בדרך אל ההר

שיפתחו לשניים
המים המלוחים
ונעבור באמצע
כל אלה שבוכים

והם עולים עלינו
צבא של פרשים
קשה מאוד למשה
אין אמונה בלב האנשים

שיר לבת מלים ולחן: אתי אנקרי

וכשאת אוהבת היי נאמנה
לקול שגוהה בך שגוהה בך
קחי את החופש שביקשתי לעצמי
את הכנפיים לציפור שבנפשי
ואם את הולכת לא תהיה זאת עזיבה
כל העולם הוא בית לציפור במעופה

קחי את החופש שביקשתי לעצמי
את הכנפיים לציפור שבנפשי
תקרתך שמיים לרגליך אדמה
את תטבלי גופך במים כשייבש לך בנשמה
קחי את הדרך שבאה לקראתך
תראי איך היא עוברת ומשנה הליכתך

עשור שלישי: ד"ר רחל רייך, חברת עין הנצי"ב, מייצגת את היהדות והרוח.

רחל, המורה האולטימטיבית לתנ"ך, לימדה שנים רבות בביה"ס המשותף של הקיבוץ הדתי והעמידה דורות של תלמידים אוהבי תנ"ך. בהוראתה קמו גיבורי התנ"ך לתחייה. ממשיכה ללמד בשלוחה של בר אילן במכללה בצמח. חיברה מספר ספרים, האחרון שבהם "האישה אשר נתת עמדי". עלתה לארץ כחלוצה מצרפת.

קומי צאי מלים: ח"נ ביאליק לחן: נעמי שמר

פניני טל, פניני טל
אל צווארך מרגליות

אביב בא, אביב בא
הדובדבניה הלבנה

יחדיו נרד אל המעין
וכמוך, מלא רוך
עליז בהיר ואורירי
תחת שמי אדוני,
עם הגל עם הדרור
יזהיר אף יצלצל שיר

פרח דודי נתן ריחו
ויחי, ויחי
צאי ברכיהו באביבך
את אביבי בך אשכנה
אף אני, אף אני
ואברכך ואניבך

קומי צאי אחותי כלה,
קומי צאי קומי צאי,
בשורת אביב לך הבאתי
מאחרי גדר גני
נראה ציץ, נראה ציץ,
נשמע קול הדרור על ביתי

עבר חסד אל בארץ
על כנף אור, על כנף אור
ובפלגים נפלה רינה
לבלבו בגן העצים,
יחדיו נפליג אל השדה,
אל ההר, אל הגיא
ואלקטה שם זכריות
אסוף אסוף

עשור רביעי: עדנה סולודר, חברת קיבוץ גשר, מייצגת את העשייה

הציבורית והפוליטיקה. עדנה היא מהמורות הראשונות למוסיקה בעמק. מהצלילים

עברה לעסוק בצרכי ציבור. היתה שנים פעילה בתנועה הקיבוצית וחברת כנסת מטעם העבודה. על אף שאינה בכנסת מזה זמן רב, קיימת כלפיה הערכה עצומה של אנשים ששירתו איתה. עד היום לא מתעייפת מליזום פעולות ועשייה למען הכלל. הנוסע בכבישי גשר הישנה יכול למצוא אותה בבקרים מהלכת ברגל אל הגשר ובחזרה.

בְּכֹל הַיּוֹם יִדְוֹר וְיִזְבֵּי אֲדָם לְרֵאוֹת אֶת עֵצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמְצָרִים...

נחשונית להיות

וְיִהִי הָעֵנָן וְהַחֹשֶׁךְ
וַיֹּאֵר אֶת הַלֵּילָה
וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה
כָּל הַלֵּילָה
וַיּוֹלֶךְ ה' אֶת הַיָּם
בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה
כָּל הַלֵּילָה
וַיִּשֶׂם אֶת הַיָּם
לְחֶרֶבָה
וַיִּבְקְעוּ הַיָּמִים
וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּתוֹךְ הַיָּם
בִּיבֹשָׁה
וְהַיָּם לָהֶם חוֹמָה
מִימִינָם וּמִשְׂמָאלָם
וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם
וַיָּשָׁב הַיָּם
לִפְנוֹת בִּקְרַת לְאִיתָנוּ
וַיִּרְאוּ הָעָם
וַיֹּאמְרוּ
(שמות יד, כ-לא)

לא קרב
זה אל זה
בענן, בחושך
להאיר כל הלילה
ברוח העזה
לא להבקע
קדימה אל הים
לבוא
להאמין שיבקעו המים
להתקרב
לכל העם מאחורי
ואף שכריעה קשה
להאמין
שהם באים
תומכים בי כחומה
כולם איתי
ואז לקול הלמות הלב והתופים
להאמין
עם אור הבוקר
אשוב לאיתני.

נירה נחליאל (סדר נשים באורנים תשס"ג)

ללכת שבי אחרייך מלים: אהוד מנור לחן: נורית הירש

להיולד כל בוקר מחדש,
עם כל מילת פרידה למות מעט,
ולהביא אל העולם עוד בן ובת
בארץ של חלב, מרור ודבש.

לשאת חלום מבטן, מדורות,
לשאול באביבייך נחמה,
לחיות על פני ובתוכי האדמה
הנוראה והיפה הזאת.

ללכת שבי אחרייך,
לנשום את השמש הצורב,
לחלום אותך מול שמיים,
לכאוב אותך ושוב להתאהב.

עם ערב הד קולנו יעלה,
מבוקר יום אלינו הוא יבוא
ופדיוננו יראה עד בוא ערבו,
מתי סוכת שלומך עלינו תיגלה.

משה – איש של נשים

משה היה איש של נשים. עיצוב עולמו הרוחני נעשה בעיקר על ידי דמויות נשיות: יוכבד אמו-הורתו, מרים אחותו, בתיה בת פרעה - אמו המאמצת, וציפורה אישתו. לא סתם נבחר משה להיות המנהיג החשוב של העם היהודי. משה לא היה איש כוחני ותאב שליטה. הוא היה אדם בעל התלבטויות רבות, ברח מן השררה והכוח ואפילו גימגם. הוא מצא עצמו טועה ומתחרט, מתייסר ברגשות אשם ובנקיפות מצפון. משה הכיר את מגוון הרגשות האנושי, דבר לא היה זר לו. הוא לא הדחיק והתנכר. הוא לא התבייש להודות בחולשותיו ולבקש עזרה כשצריך. התקפות כעס, זעם וחוסר אונים לא פסחו עליו. לפעמים הוא אפילו היה "קצת היסטרי". אבל דווקא הוא הוציא אותנו מעבדות לחירות. הוא עשה זאת לא מעט בזכות אותן תכונות "נשיות": רגשנות, גמישות מחשבתית, הקשבה, הקרבה, סבלנות, עידוד ותמיכה.

יוכבד אמו לימדה אותו ענווה מהי. בדרכה הצנועה היא מצפינה אותו שנאמר: "וַתְּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּרְא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים" (שמות ב ב), ועל משה נאמר: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנּוּ מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (במדבר יב ג). מרים אחותו לימדה אותו את אומנות הציפייה, המבט הנאמן והשותק, והליווי המתמיד בנוכחות דוממת, שנאמר: "וַתִּתְצַב אַחֲתוֹ מִרְחֹק לְדַעַה מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ" (שמות ב ד). ואכן האל בכבודו ובעצמו מעיד עליו: "עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (במדבר יב ז).

מבתיה בת פרעה למד משה מהי חמלה, רחמים, רגישות לזולת ועזרה לחלש שנאמר: "וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֶהוּ אֵת הַיֶּלֶד וְהִנֵּה נֹעַר בֶּכֶה וַתַּחְמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדֵי הָעִבְרִים זֶה" (שמות ב ו). ועל משה נאמר: "...וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אָחָיו וַיִּרְא בְּסִבְלָתָם..." (שמות ב יא). מציפורה

אשתו למד משה מהו אומץ לב, נחישות ומהירות תגובה שנאמר: "וַתִּקַּח צַפְרָה צֵר וַתִּכְרַת אֶת עַרְלַת בְּנֵה וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֵתַן דָּמִים אֶתָּה לִי" (שמות ד כה). ועל משה נאמר, על רקע הפחד והחרדה שאוחזים בעם לנוכח האש והכבשן וקול השופר החזק: "וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר... מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל" (שמות יט, יז-יט). משה לא היה איש של מילים רבות, אך הוא לימד אותנו מהו דיבור פנים אל פנים ופה אל פה בין בני האדם, ובין אדם ואלוהיו.

טללית שביט (פסח נשים באורנים תשס"א)

כוס שלישית

כוס שלישית נרים לנשים נותנות השירות ביישובים השונים, אשר התמסרו לעבודתן, התמידו והקפידו, ביום ובליל, בחורף ובחום הקיץ, לעשות עבודתן נאמנה. הנשים שבחריצות ובהתמדה הקדישו זמנן ומרצן להעלאת רמת החיים ורווחת האוכלוסייה. אשר בשקט ובצניעות, מאחורי הקלעים, דאגו לכל הפרטים הקטנים - לאוכל וללבוש, לאסתטיקה ולניקיון, לציוד ולקהילה, ויצרו אוירת בית, צמיחה וגיבוש בקהילותיהן. לחיים!

ליתקה קרין (תשס"ח)

וַיִּמְרְרוּ אֶת לֵיבָהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּעֲבֹדָה אֶת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּסֶרֶךְ (שמות א יד)

מהו "את כל עבודתם" וגו'? שהיו נותנין עבודת האיש על האשה ועבודת האשה על האיש. אומר לאיש: קום לוש ואפה. אומר לאשה: מלאי חבית זו, בקעי העץ הזה, לכי לגנה הביאי ירקות... (תנחומא, ויצא סימן ט'). לכך נאמר: "וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ" (שמות ב כג). למה נתאנחו? לפי שביקשו לאפות, אלא שלא ידעו מקום הקמח מהו, סוכר הממתיק - הלאפיה הוא אם לאו, ביצי הלול - הקשות או רכות הן, ומה קודם למה - המלח או השמרים.

מה היו בנות ישראל הכשרות והצנועות עושות? נוטלות מידי האיש שבביתן את המטרף, ואופות. יוצאות וממלאות את החבית, מבקעות את העץ ומביאות את הירקות. נמצא שממלאות את עבודת האיש והאשה כאחד. לכך נאמר: "אֶת כָּל עֲבֹדָתָם", יש קילוס בתוך קילוס; בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור - שלא דיין שנתנו עליהן את עבודת האיש, אלא עוד הוסיפו ונתנו בידי עצמן את עבודת האשה - נגאלו ישראל ממצרים. ובכל דור ודור, בכל יום ויום, חייבת אשה לראות את עצמה כאילו היא יצאה ממצרים.

מיכל רואי (סדר נשים באורנים תשס"ד)

חורשת האקליפטוס מלים ולחן: נעמי שמר

בשביל הנה יורדת עדת התינוקות,
הם בירדן ישכשכו רגליים
גדלו הילדים וכבר למדו לשחות
ובני הנעורים חותרים בשניים.

מעבר לירדן רעמו התותחים
והשלום חזר בסוף הקיץ
וכל התינוקות היו לאנשים
ושוב על הגבעה הקימו בית

כשאמא באה הנה יפה וצעירה,
אז אבא על גבעה בנה לה בית.
חלפו האביבים, חצי מאה עברה
ותלתלים הפכו שיבה בינתיים.

אבל על חוף ירדן כמו מאומה לא קרה,
אותה הדומיה וגם אותה התפאורה:
חורשת האקליפטוס, הגשר, הסירה
ורیح המלוח על המים.

איפה הן הבחורות ההן מלים: יוסי גמזו לחן: עממי רוסי

אך כיום - מחשופים יש כאלו,
שבקושי נכנס מה שיש...

הן קראו על הגורן את פושקין
וקרעו את הלב, בו בזמן!
אך כיום - זה שונה בפירוש,
כי - הן מיד ניגשות לענין...

אח! איפה, איפה הן...

כשבגרוש היה חור

- והוצאנו

את הזמן על ביצות וכבישים,
לא היו חתיכות בארצנו -
אך היו, יא חביבי, נשים!!!

אח! איפה, איפה הן,

הבחורות ההן,

עם ה"קוקו" והסרפן,

עם הטוריה והשבירה

למה כבר לא רואים אותן?!...

הן היו אז רוכבות, כך ממעל,

על סוסי אגודת "השומר".

אך כיום -

הן רוכבות על הבעל,

וחמור - זה כבר עסק אחר...

הן טמנו בחזה "פרבלום"

וכמה רימונים לשעת אש.

אפילו כלנו וזכמים כלנו נבונים כלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים.

כולנו חכמות וכולנו נבונות

אחת מי יודע? מרים הנביאה – שהוציאתנו ממצרים יחד עם משה ואהרן,
שתיים מי יודע? שתי המילדות, שפרה ופועה, שבזכותן נמנעה גזירת פרעה,
שלוש מי יודע? בת פרעה, מרים ויוכבד, ששמרו על הילד הקטן משה וליוו את גדילתו,
ארבע מי יודע? שרה, רבקה, רחל ולאה, ארבע אמהות האומה,
חמש מי יודע? חמש בנות צלפחד – מחלה, נעה, חגלה, מילכה ותרצה, שבזכותן לנשים נחלה בארץ.

(מעובד ע"פ תמי לוז גרבר, סדר נשים באורנים תשס"ו)

עשור המישי: לאה גלבע, חברת מעוז חיים, מייצגת את הביטחון וההגנה.

בחרנו בלאה, אמם של אדם, עמרי ויותם ז"ל, שנפל במלחמת לבנון השנייה, כמי שמייצגת את הנשים והאמהות הנושאות בעול הביטחון וההגנה, ואינן חדלות, על אף הדאגה, לחנך את ילדיהן לתרום ולתת למען העם והמדינה. לאה, מחנכת במקצועה ובמהותה ממלאת שנים נדבך חשוב בחיי התרבות והחינוך בקיבוצה ובעמק.

יוצאת ממצרים

לא ביד חזקה
ולא ובזרוע נטויה
ולא ובמורא גדול
ולא ובאותות
ולא ובמופתים
אלא בהיסוס,
בצעדים קטנים,
בהווית חושך,
ברוך ובדבקות
ובכוונה ובדיוק
ובאהבה
נושאת סימנים קטנים כמו קמטי הזמן העובר,
וחילופי עונות,
גופי המשתנה,
פניני געגועי,
ועצירות רבות לשאול מה
יוצאת ממצרים.

חגית אקרמן (סדר נשים באורנים, תשס"ח)

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

לספר ביציאת מצרים

כל פסח הוא תחנה בחיי בין אנשים חכמים,
נבונים, ולפעמים בצפיפות ובדוחק, לפעמים בעצב,
לפעמים בשמחה, לפעמים בעייפות עד כאב.
בכל פסח מאז שאני ילדה, יש עבורי יציאת מצרים.
מילדה שמנה עם סנדלים אדומות חדשות, שאינה מתאימה לשאול את הקושיות,
דרך יציאת מצרים של אובדן חברים, אח ואנשים יקרים,
עבור לסדר זר ושונה כל כך אך עם חום ואהבה,
ולסדר שאני עורכת ומתפללת שכל אהובי יהיו בו,
אך יודעת שגם לכל אחד מהם ישנה "יציאת מצרים" שלו ונותנת לו כבוד ומרחב.
ואני יודעת שעוד יציאות מצרים רבות מחכות לי.

נורית מלול (סדר נשים באורנים, תשס"ו)

בדמייך חיי מלים ולחן: נעמי שמר

המילים העתיקות נותנות בי כח
בקולות העתיקים אמצא מרפא
הם עוזרים לי לחיות
הם עוזרים לי לצמוח
לברוא עולם יותר יפה
ואעבור עלייך ואראך
מתבוססת בדמייך
ואומר לך בדמייך חיי

חיי, חיי, בדמייך חיי
ואומר לך בדמייך חיי
ופתאום מעל ראשי נפתחת קשת
מניפה צבעונית נפרשת
מבשרת חיים, מבשרת תקווה
ושלום ושלווה וחסד
ואעבור עלייך...

הללויה מלים: יענק'לה גלפז לחן: מני גל

אדם חוזר וקציר יומו
צנוע הוא ודל,
ועל גבו צרות החול
עומסות לו כמגדל.
ולפניו רואה פתאום
את שתי עיניה של ביתו
והוא אז שר, והן איתו
שרות הללויה.

הללויה, וזה השיר
עולה מכל פינות העיר
כשהאדם ושתי עיניו ביתו
שרים הללויה.

בונה אדם את בניינו
מהבל וקלפים,
יום יום טורח ועמל
יום יום הם נטרפים.
אבל אל מול חורבן קלפיו
עולה השמש מעליו

והוא אוסף אותם אליו
ושר הללויה.

הללויה וזה השיר
עולה מכל פינות העיר
כשהאדם אוסף את כל קלפיו
ושר הללויה.

פרושים ימי פני האל
יודע הוא דרכי
וכל שירי כמו תפילות
שולחו למרחקים.
וכשיגיע סוף התוואי
אנעל בשקט את חיי
ושיר חדש צעיר וחי
יושר הללויה.

הללויה וזה השיר
עוד יעלה בכל העיר
והוא חדש והוא צעיר וחי
ושר הללויה.

עשור ששי: ד"ר אורה הס, חברת שדה אליהו, מייצגת את המדע,

היצירה והפוטנציאל. אורה, ילידת הארץ, בת להורים ניצולי שואה. מסלול רגיל של ילידי שנות ה-50. הגיעה לקיבוץ עם גרעין נח"ל של בני עקיבא ונישאה לבן משק. מגלמת את היכולת הטמונה בכל אחת ואחת, את כוח הרצון, התעוזה וההתמסרות. עוסקת במחקר בתחום הביולוגיה.

כוס רביעית

כוס רביעית נרים לנשים היוזמות, החולמות והמגשימות שפרצו דרך, למדו, העזו לחלום על מימוש עצמי ועל העצמה. אלה שבכוח רצונן, בעקשנות ובהתמדה התרוממו מעל קשיי היום-יום ונכנסו לתחומי עיסוק בלתי קונבנציונאליים. שפרצו את תקרות הזכוכית של נשים בכלל, ושל נשים בכפר ובפריפריה בפרט – בחקלאות, בתעשייה, ברפואת הנפש והגוף, באמנויות ובאקדמיה. לחיים!

ליתקה קרין (תשס"ח)

חֶסֶל סִידוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ...

אָדָם חֵי בְעוֹלָם שְׂאוֹתוֹ הוּא עוֹשֶׂה לְעַצְמוֹ,
מִן הַתְּאוּוֹת שֶׁבָּשְׂרוּ מִתְּאוּהָ לְעַצְמוֹ
מִן הַנוֹפִים שֶׁבָּהֶם הוּא מִמְתִּיק לְעַצְמוֹ
אֶת הַפְּחָדִים שֶׁבָּהֶם הוּא מִפְּחִיד אֶת עַצְמוֹ.
וּמִן הָאֲהָבָה שְׂאוֹתָהּ הוּא אוֹהֵב לְעַצְמוֹ.
וּמִן הַשְּׂנְאָה שְׂאוֹתָהּ הוּא שׂוֹנֵא לְעַצְמוֹ
וּבְקִיץ הוּא יוֹצֵא אֶל מַחוּץ לְעַצְמוֹ
וּבִסְתִי הוּא חוֹזֵר חֲזָרָה לְעַצְמוֹ
וְרוֹאֶה מָה עֹשֶׂה לְעַצְמוֹ
בְּקִיץ וּמָה לֹא עֹשֶׂה לְעַצְמוֹ
מִבְּחִין בֵּין זֶה לְזֶה וּמִבֵּין לְעַצְמוֹ.

נתן זך

**מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין
בְּבֵנֵי בְּרַק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם:
רְבוּתֵינוּ הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שׁוֹרְרִית.**

ביקשו אותם חכמים ללמדנו, להורותנו ולהראותנו איך עלינו לספר ביציאת-מצרים: ובדורנו, נאספות תלמידות חכמות בחברותא בתחילת ניסן ועוסקות ביציאת מצרים, זו שבה הפכנו לעם, וזו שלנו הנשים בדורות האחרונים, ושוקעות בלימודן, ומפליגות בשיחתן, ומתעלות ברוחן, ואינן משגיחות בשעות החולפות, ובפיהן דברי חכמה וגם מילי דבדיחותא, דברי שירה ומיני תבשילותא, ודברי ידידות ואחוה... באותה שעה מציצים בהם חכמי יבנה ממרום, חיוך של קורת-רוח מתפשט על פניהם, והם שחיים זה לזה: כיוונו בנותינו לדעתנו, כיוונו בנותינו לדעתנו!

ד"ר ענת ישראלי (סדר נשים באורנים תשס"ג)

שיר המעלות תהלים קכ"ו

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוֹב אֶ-דָּנִי אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלְמִים:
אֲזַי מָלֵא שְׂחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲזַי אָמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל אֶ-דָּנִי לְעִשׂוֹת עִם אֱלֹהִים:
הַגְּדִיל אֶ-דָּנִי לְעִשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים:
שׁוֹבָה אֶ-דָּנִי אֶת שְׁבִיתֵנוּ כְּאֶפְיָקִים בְּנִגְבִּי:
הַזְרַעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ:

חג שמח! הַלּוֹךְ יֵלֶךְ וּבִכְהָ נִשְׂא מִשְׁךְ הַזְרַע בֹּא בְּוֹא בְּרִנָּה נִשְׂא אֶלְמִתִּיו:

התמונות שהופיעו ב'הגדה': אם ותינוק, מתוך אתר 'דולה'; מרים מחוללת, בן אורי, לשעבר חבר שדה אליהו, וצייר נופי העמק; קריעת ים סוף, ילד מאירלנד בתחרות עולמית של ציורי תנ"ך; מרים שומרת על משה, פאול דלקרואה, צרפת, 1797 – 1856.